

Υπηρεσία Τύπου και
Πληροφόρησης

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ ΤΥΠΟΥ αριθ. 128/17

Λουξεμβούργο, 30 Νοεμβρίου 2017

Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα στην υπόθεση C-426/16
Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen,
VZW κ.λπ. κατά Vlaams Gewest

**Κατά τον γενικό εισαγγελέα Nils Wahl, η απαίτηση κατά την οποία η λατρευτική
σφαγή ζώων χωρίς αναισθητοποίηση πρέπει να τελείται σε εγκεκριμένο σφαγείο
δεν παραβιάζει το δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία**

*Το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης σταθμίζει, αφενός, το δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία και,
αφετέρου, τις απαιτήσεις σχετικά με την προστασία της υγείας των ανθρώπων, της καλής
διαβίωσης των ζώων και της ασφάλειας των τροφίμων*

Η μουσουλμανική γιορτή της θυσίας του Αβραάμ εορτάζεται κάθε χρόνο επί τρεις ημέρες. Οι θρησκευόμενοι μουσουλμάνοι θεωρούν ότι είναι θρησκευτικό τους καθήκον να σφάξουν ή να αναθέσουν σε τρίτον να σφάξει, κατά προτίμηση την πρώτη ημέρα της γιορτής αυτής, ζώο του οποίου το κρέας στη συνέχεια καταναλώνεται από την οικογένεια και μοιράζεται στους απόρους, τους γείτονες και τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας. Από το 1998, η βελγική νομοθεσία προέβλεπε ότι οι σφαγές που επιτάσσονται από λατρευτικούς τύπους μπορούσαν να πραγματοποιούνται μόνον σε εγκεκριμένα ή προσωρινά σφαγεία. Ως εκ τούτου, ο αρμόδιος υπουργός ενέκρινε κάθε χρόνο προσωρινούς χώρους σφαγής οι οποίοι, σε συνδυασμό με τα εγκεκριμένα σφαγεία, καθιστούσαν δυνατή την τέλεση σφαγών στο πλαίσιο λατρευτικών τύπων κατά τη μουσουλμανική γιορτή της θυσίας, καλύπτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ελλιπή δυναμικότητα των σφαγείων που συνδεόταν με την αύξηση της ζήτησης κατά την περίοδο αυτή.

Το 2014, ο αρμόδιος για την καλή διαβίωση των ζώων υπουργός της Περιφέρειας της Φλάνδρας (Βέλγιο) ανακοίνωσε ότι δεν θα χορηγούσε πλέον εγκρίσεις σε προσωρινούς χώρους σφαγής με την αιτιολογία ότι οι εγκρίσεις αυτές αντιτίθενται στην ευρωπαϊκή νομοθεσία, ιδίως στις διατάξεις του κανονισμού της Ένωσης για την προστασία των ζώων κατά τη θανάτωσή τους¹. Από το 2015 και εφεξής όλες οι σφαγές ζώων χωρίς αναισθητοποίηση, ακόμη και αυτές που τελούνται στο πλαίσιο της μουσουλμανικής γιορτής της θυσίας, έπρεπε συνεπώς να πραγματοποιούνται στα εγκεκριμένα σφαγεία. Διάφορες μουσουλμανικές ενώσεις και συντονιστικές οργανώσεις τεμενών προσέφυγαν κατά της Περιφέρειας της Φλάνδρας το 2016. Αμφισβήτησαν, μεταξύ άλλων, το κύρος ορισμένων διατάξεων του επίμαχου κανονισμού της Ένωσης², ιδίως σε σχέση με τη θρησκευτική ελευθερία³.

Το Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών, Βέλγιο), επιληφθέν της υποθέσεως, αποφάσισε να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η υποχρέωση τελέσεως σφαγής χωρίς αναισθητοποίηση στο πλαίσιο λατρευτικών τύπων αποκλειστικά στα εγκεκριμένα σφαγεία εμποδίζει ενδεχομένως πολλούς θρησκευόμενους μουσουλμάνους να τηρήσουν το θρησκευτικό τους καθήκον. Θα μπορούσε δε να δημιουργήσει αδικαιολόγητο περιορισμό στην άσκηση της θρησκευτικής τους ελευθερίας. Τίθεται ως εκ τούτου το ερώτημα κατά πόσον η απαίτηση τελέσεως της σφαγής σε σφαγείο κατά την έννοια της νομοθεσίας της Ένωσης⁴, ως κανόνας γενικής

¹ Κανονισμός 1099/2009 του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 2009, για την προστασία των ζώων κατά τη θανάτωσή τους (ΕΕ 2009, L 303, σ. 1).

² Πρόκειται για το άρθρο 4, παράγραφος 4, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο ια', του κανονισμού 1099/2009.

³ Άρθρο 10 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άρθρο 9 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών.

⁴ Κανονισμός 853/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον καθορισμό ειδικών κανόνων υγιεινής για τα τρόφιμα ζωικής προέλευσης (ΕΕ 2004, L 139, σ. 55).

εφαρμογής ανεξαρτήτως του τύπου της σφαγής, είναι σε θέση να περιορίσει τη θρησκευτική ελευθερία⁵.

Στις σημερινές προτάσεις του, ο γενικός εισαγγελέας Nils Wahl εκτιμά ότι κανένα από τα στοιχεία που προβλήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως δεν μπορεί να επηρεάσει το κύρος του κανονισμού της Ένωσης για την προστασία των ζώων. Φρονεί ότι ο κανόνας κατά τον οποίο η σφαγή μπορεί, κατ' αρχήν, να πραγματοποιηθεί μόνο σε εγκεκριμένα σφαγεία είναι ένας απολύτως ουδέτερος κανόνας που εφαρμόζεται ανεξαρτήτως των περιστάσεων και του επιλεγέντος τύπου σφαγής. Κατά τον γενικό εισαγγελέα, η προβληματική της υποθέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου συνδέεται περισσότερο με μια συγκυριακή δυσχέρεια δυναμικότητας των σφαγείων σε ορισμένες γεωγραφικές ζώνες κατά τη μουσουλμανική γιορτή της θυσίας –και, σε τελική ανάλυση, με τα έξοδα που πρέπει να αναληφθούν προκειμένου να υπάρξει συμμόρφωση με μια θρησκευτική επιταγή– παρά με τις απαιτήσεις που απορρέουν από το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, το πλαίσιο αυτό σταθμίζει, αφενός, το δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία και, αφετέρου, τις απαιτήσεις που απορρέουν, ιδίως, από την προστασία της υγείας των ανθρώπων, της καλής διαβίωσης των ζώων και της ασφάλειας των τροφίμων.

Ο γενικός εισαγγελέας υπογραμμίζει επίσης ότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να αποφανθεί επί του ζητήματος εάν η μουσουλμανική θρησκεία πράγματι απαγορεύει τη χρήση αναισθητοποίησης κατά τη σφαγή των ζώων. Το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της ορθοδοξίας ή ετεροδοξίας ορισμένων θρησκευτικών ρήσεων ή επιταγών. Συνεπώς, η σφαγή χωρίς αναισθητοποίηση κατά τη μουσουλμανική γιορτή της θυσίας αποτελεί σαφώς μια θρησκευτική επιταγή που απολαύει της προστασίας της θρησκευτικής ελευθερίας, τούτο δε ανεξαρτήτως των τυχόν υφισταμένων διαφορετικών ρευμάτων στο Ισλάμ και των εναλλακτικών λύσεων σε περίπτωση αδυναμίας τηρήσεώς της.

Ο γενικός εισαγγελέας επισημαίνει επιπλέον ότι οι μουσουλμανικές ενώσεις και συντονιστικές οργανώσεις τεμενών δεν ισχυρίζονται ότι η υποχρέωση πραγματοποίησης σφαγής στο πλαίσιο λατρευτικών τύπων σε σφαγείο είναι καθεαυτή ασύμβατη με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους. Εξάλλου, δεν αναφέρουν για ποιους λόγους αρχής –ήτοι ανεξαρτήτως των υποτιθέμενων προβλημάτων δυναμικότητας των υφισταμένων σήμερα σφαγείων και ιδίως ανεξαρτήτως των εξόδων που πρέπει να αναληφθούν για την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων ή για τη μετατροπή υφισταμένων εγκαταστάσεων σύμφωνα με τις κανονιστικές διατάξεις– η προϋπόθεση ότι η σφαγή ζώων πρέπει να πραγματοποιείται σε εγκεκριμένα σφαγεία δημιουργεί προβλήματα ως προς τον σεβασμό της θρησκευτικής ελευθερίας. Συγκεκριμένα, η απαίτηση εγκρίσεως όλων των χώρων σφαγής και τηρήσεως των προϋποθέσεων που προβλέπει η ευρωπαϊκή νομοθεσία⁶ είναι εντελώς ουδέτερη και αφορά όλους τους σφαγείς. Σε κάθε περίπτωση, νομοθεσία που εφαρμόζεται ουδέτερα, χωρίς ουδόλως να συνδέεται με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να θεωρηθεί περιορισμός στην άσκηση της θρησκευτικής ελευθερίας.

Κατά τον γενικό εισαγγελέα, η ανεπαρκής δυναμικότητα των σφαγείων και τα έξοδα που συνεπάγεται ενδεχομένως η κατασκευή νέων εγκεκριμένων εγκαταστάσεων δεν σχετίζονται με την εφαρμογή των διατάξεων του κανονισμού για την προστασία των ζώων. Συγκυριακά προβλήματα δυναμικότητας σφαγής επίσης δεν σχετίζονται, άμεσα ή έμμεσα, με την υποχρέωση χρήσεως εγκαταστάσεων εγκεκριμένων σφαγείων. Οι δυσχέρειες αυτές μάλλον αναδεικνύουν το ζήτημα ποιος πρέπει να αναλάβει τα έξοδα της κατασκευής τέτοιων εγκαταστάσεων για να ικανοποιηθεί η μέγιστη ζήτηση σφαγής στο πλαίσιο λατρευτικών τύπων κατά τη μουσουλμανική γιορτή της θυσίας. Ως εκ τούτου, κατά τον γενικό εισαγγελέα, δεν υπάρχει κανένα πειστικό επιχείρημα προκειμένου να θεωρηθεί ότι το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης, το οποίο είναι εντελώς ουδέτερο και γενικής εφαρμογής, περιορίζει τη θρησκευτική ελευθερία.

⁵ Ο γενικός εισαγγελέας εξηγεί ότι το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι η ολική απαγόρευση της σφαγής ζώων χωρίς αναισθητοποίηση, για την οποία αναπτύσσεται σήμερα διάλογος σε πολλά κράτη μέλη, αλλά οι υλικές προϋποθέσεις σχετικά με τον εξοπλισμό και τις λειτουργικές υποχρεώσεις υπό τις οποίες πρέπει να πραγματοποιείται μια τέτοια σφαγή, δύναμι του κανονιστικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, το Βασίλειο της Δανίας, η Δημοκρατία της Σλοβενίας και το Βασίλειο της Σουηδίας επιτρέπουν τη σφαγή ζώων μόνον κατόπιν προηγούμενης αναισθητοποίησης. Στο Βέλγιο, στις περιφέρειες της Φλάνδρας και της Βαλλονίας, υφίσταται συμφωνία περί απαγορεύσεως της σφαγής ζώων χωρίς αναισθητοποίηση από το 2019 και εφεξής.

⁶ Κανονισμός 853/2004.

ΥΠΟΜΝΗΣΗ: Οι προτάσεις του γενικού εισαγγελέα δεν δεσμεύουν το Δικαστήριο. Έργο του γενικού εισαγγελέα είναι να προτείνει στο Δικαστήριο, με πλήρη ανεξαρτησία, νομική λύση για την υπόθεση που του έχει ανατεθεί. Η υπόθεση τελεί υπό διάσκεψη στο Δικαστήριο. Η απόφαση θα εκδοθεί αργότερα.

ΥΠΟΜΝΗΣΗ: Η διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως παρέχει στα δικαστήρια των κρατών μελών τη δυνατότητα να υποβάλουν στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της ένδικης διαφοράς της οποίας έχουν επιληφθεί, ερώτημα σχετικό με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ή με το κύρος πράξεως οργάνου της Ένωσης. Το Δικαστήριο δεν αποφαινεται επί της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να επιλύσει τη διαφορά αυτή, λαμβάνοντας υπόψη την απόφαση του Δικαστηρίου. Η απόφαση αυτή δεσμεύει, ομοίως, άλλα εθνικά δικαστήρια ενώπιον των οποίων ανακύπτει παρόμοιο ζήτημα.

Ανεπίσημο έγγραφο προοριζόμενο για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το οποίο δεν δεσμεύει το Δικαστήριο.

Το [πλήρες κείμενο](#) των προτάσεων δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα CURIA κατά την ημερομηνία αναπτύξεώς τους

Επικοινωνία: Estella Cigna-Αγγελίδα ☎ (+352) 4303 2582

Στιγμιότυπα από την ανάπτυξη των προτάσεων διατίθενται από το «[Europe by Satellite](#)» ☎ (+32) 2 2964106